

Панченко О.А., доктор наук з державного управління, доктор медичних наук, професор, Заслужений лікар України, директор Державного закладу «Науково-практичний медичний реабілітаційно-діагностичний центр МОЗ України», академік Української технологічної академії, президент громадської організації «Всеукраїнська професійна психіатрична ліга»

Антонов В.Г., начальник адміністративно-інформаційного відділу, молодший науковий співробітник наукового відділу, Державного закладу «Науково-практичний медичний реабілітаційно-діагностичний центр МОЗ України», Кабанцева А.В., кандидат психологічних наук, доцентка кафедри психіатрії, психотерапії, наркології і медичної психології Донецького національного медичного університету МОЗ України, учений секретар наукового відділу, практичний психолог Державного закладу «Науково-практичний медичний реабілітаційно-діагностичний центр МОЗ України»

ПСИХОЛОГІЯ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ БЕЗПЕЦІ ОСОБИСТОСТІ

Актуальність проблеми. Стрімке зростання значення інформації у житті суспільства актуалізує проблему розпізнавання помилкового та шкідливого контенту в інформаційних потоках. З'явилося ряд понять, що використовуються для пояснення деструктивних процесів у інформаційному середовищі: «інформаційний хаос», «інформаційний безлад», «інформаційне забруднення», «інформаційний шум» і т.д. Масштаб і складність дезінформації у цих процесах є безпрецедентною проблемою. Дезінформація розглядається сучасними дослідниками як соціальна хвороба, до якої застосовується епідеміологічний підхід, що вивчає те, як і чому вона стрімко поширюється серед людей [1].

Мета роботи: дослідити проблему дезінформації у ракурсі її запобігання з точки зору психології особистості.

Основні результати. Раніше в авторських дослідженнях було дано відповідь на питання: чому людина вразлива перед дезінформацією [2]. Зараз

акцент зміщений на дослідження: як запобігти дезінформації.

Серед запобіжних заходів («prebunking») для зниження впливу дезінформації найпростішими є: надання фактично правильної інформації; превентивне виправлення; загальне попередження про дезінформацію до її поширення [3]. Більш складніші заходи базуються на певних психологічних теоріях.

Теорія щеплення. Прийоми теорії щеплення є основою попереджувальних заходів. Ця теорія застосовує принцип вакцинації до знання, стверджуючи, що «щеплення» людям із ослабленою формою переконання може створити імунітет проти подальших переконливих аргументів, задіявши навички критичного мислення. Лікування «щепленням» може допомогти людям підготуватися до подальшого розкриття дезінформації. Лікування зазвичай складається з трьох компонентів, які працюють разом: попередження про ризик бути введеним в оману; попереджувальне спростування та мікродоза повідомлення, що вводить в оману (аналогічно введенню невеликої дози вірусу, який в даному випадку ослаблений за рахунок ретельного спростування).

Стратегії, спрямовані на підвищення інформаційної та медійної грамотності. Як правило, заходи інформаційної та медіаграмотності (які зосереджені на знаннях та навичках отримання та розповсюдження інформації через засоби масової інформації) призначені для покращення критичного мислення. Критичне мислення охоплює широкий спектр навичок, включаючи: навички вербального міркування; аналіз аргументів; мислення як перевірка гіпотез; робота з ймовірністю та невизначеністю; та навички прийняття рішень та вирішення проблем [4]. Слід зазначити, що зараз існує обмежена кількість досліджень ролі критичного мислення у протидії дезінформації, і це є важливою областю для подальших досліджень.

Тренінги на основі ігор. Такі заходи сприяють підвищенню грамотності. Наприклад, браузерна онлайн гра, де гравці виконують роль виробника фейкових новин і вчаться володіти шістьма задокументованими методами, зазвичай використовуваними під час виробництва дезінформації: поляризація, виклик

емоцій, поширення теорій змови, тролінг, відхилення звинувачення і видача себе за підробленим обліковим записом [50]. Гра заснована на метафорі щеплення, де попереджувальне викриття, попередження та ознайомлення людей зі стратегіями, що використовуються під час виробництва фальшивих новин, допомагає забезпечити когнітивний імунітет при впливі реальної дезінформації.

Емоційний скептицизм. Емоції є потужним двигуном кампаній з дезінформації, причому використовуються як негативні, і позитивні емоції. Жертвами дезінформації часто стають люди, які вже мають якісь негативні емоції і тому готові довірити навіть вигаданій інформації. Емоції особливо характерні для соціальних мереж, будучи нероздільним супутником розваг. На думку експерта. Емоційний скептицизм є дієвим засобом для превенції впливу дезінформації. Його суть – усвідомлення можливих маніпуляцій за допомогою емоцій. Він передбачає збереження високої обережності щодо наших інстинктів, імпульсів, переконань та сильних пристрастей. Це не означає, що ми повинні їх ненавидіти та зневажати, просто усвідомлювати, як легко вони спотворюються і як легко вони відхиляються від кращого розуміння наших власних справжніх інтересів. При всіх позитивних моментах, залучення скептичних почуттів може позначитися на психічному добробуті людини. При надмірному скептицизмі можна відчувати: почуття знервованості чи занепокоєння; почуття небезпеки, паніки чи страху; проблеми з концентрацією уваги; фіксація на об'єкті занепокоєння; одержимість певними ідеями тощо.

Висновки. Наведені матеріали дослідження можуть бути корисними для розуміння сутності дезінформації та практичного застосування методів протидії з метою забезпечення інформаційно-психологічної безпеки особистості.

Список використаних джерел:

1. BobHolmes. The pernicious contagion of misinformation. 10.02.2020. URL: <https://knowablemagazine.org/article/society/2020/pernicious-contagion-misinformation> (Дата звернення: 01.06.2022).

2. Панченко О.А., Антонов В.Г., Кабанцева А.В. Психологія дезінформації у ракурсі забезпечення інформаційної безпеки особистості. Медико-психологічні

аспекти реабілітації й абілітації в епоху турбулентності.

Збірник наукових праць за загальною редакцією Заслуженого лікаря України, професора О.А. Панченка. 2021. Київ: КВІЦ. С. 225-228.

3. Ullrich K. H. Ecker, Stephan Lewandowsky, John Cook , & oth. The psychological drivers of misinformation belief and its resistance to correction. *Nature Reviews Psychology*. 2022. Volume 1. P. 13–29. URL:<https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&url=https://www.nature.com/articles/s44159-021-00006-y&ved=2ahUKEwikotO11fD1AhWkiv0HHcdmAccQFnoECEMQAQ&usg=AOvVaw2sdIs-DJc5CyFfaRIIdnYln>(Датазвернення: 01.06.2022).

4. Halpern, D.F. Teaching critical thinking for transfer across domains: disposition, skills, structure training, and metacognitive monitoring. *Am. Psychol.* 53(4). 1998. P. 449.

5. Jon Roozenbeek & Sander van der Linden. Fake news game confers psychological resistance against online misinformation. *Palgrave Communications*. 2019. V. 5. URL: <https://www.nature.com/articles/s41599-019-0279-9>